

Het meisje
dat van
IS
won

Farida Khalaf
Andrea C. Hoffmann

Het meisje
dat van
IS
won

Vertaling Jan Smit

HarperCollins

© 2016 Bastei Lübbe AG, Köln
Oorspronkelijke titel: *Das Mädchen, das den IS besiegte*
Vertaling: Jan Smit
Omslagontwerp: Wil Immink Design
Omslagbeeld: iStock
De op het omslag afgebeelde persoon is een model en staat op geen enkele manier in verband met de inhoud van het boek.
Zetwerk: Mat-Zet B.V., Soest
Druk: CPI Koninklijke Wöhrmann BV, Zutphen

ISBN 978 94 027 0930 8
NUR 320
Eerste druk, maart 2016
Zesde druk, september 2016

Originele uitgave verschenen bij Bastei Lübbe AG, Köln
© Nederlandse uitgave: HarperCollins Holland
www.harpercollins.nl

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Farida Khalaf is mijn echte naam, maar het meisje op het omslag ben ik niet. Mijn gezicht wil ik liever niet tonen. De namen van alle andere mensen in dit boek zijn veranderd. De namen van publieke figuren kloppen wel.

Proloog

Mijn vader liet me zien hoe ik moest gaan staan. ‘Met je linker-voet nog iets meer naar voren, en je knieën licht gebogen.’

Hij corrigeerde mijn houding door achter me te komen staan, me bij de schouders te pakken en mijn bovenlichaam voorzichtig naar voren te draaien. Als grenssoldaat van het Iraakse leger wist hij hoe je met geweren omging. Toen gaf hij me het wapen in handen: een AK-47. De kalasjnikov woog minder dan ik had gedacht.

‘Je rechterhand leg je achter de trekker,’ instrueerde hij. ‘Zo. De linker houd je onder de voorkant van de loop, om het geweer te richten. Mik maar op die boomstam daar.’ Ik nam een van de moerbeibomen in onze tuin in het vizier. ‘En vuur!’

Aarzelend legde ik mijn vingers om de trekker. Er gebeurde niets.

‘Toe maar, Farida,’ zei hij. ‘Niet zo benauwd!’

Zo voorzichtig mogelijk haalde ik de metalen trekker over, tot er een zachte klik klonk. Achter me hoorde ik mijn vader lachen.

‘Ja, zo!’ prees hij. ‘Heel goed.’

Ik keek hem vragend aan.

‘Het wapen staat nog op veilig,’ verklaarde hij. ‘Maar daar zullen we iets aan doen. Kijk, dat gaat zo.’ Hij demonstreerde hoe je de veiligheidspal aan de rechterkant van het huis terug schoof. ‘Klaar?’

‘Ja, hoor,’ zei ik, geconcentreerd.

‘Maar wel voorzichtig.’

‘Oké.’

‘Heb je goed gericht?’

Ik knikte.

‘Vooruit dan maar!’

Een luide knal galmde door onze tuin en ik viel achterover door de kracht van de terugslag van het wapen.

‘Bravo,’ zei mijn vader, grijnzend onder zijn donkere snor.

We liepen samen naar de boom om het resultaat van mijn eerste schietoefening te bekijken. En inderdaad zat er een klein stukje metaal in de stam, helemaal rechts. De lege huls lag ongeveer een meter verder in het zand.

‘Je hebt talent,’ vond mijn vader. ‘Met een beetje oefening zul je al snel beter zijn dan je moeder.’

‘Denk je?’ vroeg ik opgewonden.

Hij streelde even teder mijn hoofd. ‘Ja. Nog even oefenen, dat zei ik al, en dan gaat het vanzelf. Ik zal een schietschijf voor je ophangen in de tuin. Je zult het zien, na een poosje schrik je ook niet meer van de knal en weet je de terugslag beter op te vangen.’

Ik knikte ijverig, trots dat mijn vader mij, als meisje van vijftien, wilde leren hoe ik met een kalasjnikov moest omgaan.

Mijn moeder en mijn twee jaar oudere broer Delan had hij dat al jaren geleden bijgebracht, maar mijn broertje Serhad, twee jaar jonger dan ik, nog niet. Het was een duidelijk bewijs dat hij me nu voor volwassen hield, in elk geval volwassen genoeg om ons huis en onze bezittingen te kunnen verdedigen als het erop aankwam.

In een kist in zijn slaapkamer lagen drie geweren. Een ervan was papa's dienstwapen uit het leger, de andere twee had hij in de bazaar gekocht.

'Ook vrouwen moeten een wapen kunnen hanteren,' verklaarde hij. 'Zodra ik het geld ervoor heb, zal ik nog een AK-47 kopen, zodat in een noodgeval ieder van ons er een heeft.'

Wat voor 'noodgeval' dat zou moeten zijn, vertelde papa niet. En ik had niet genoeg fantasie om het te kunnen bedenken. Dat de voorzichtigheid van mijn vader er misschien mee te maken had dat wij yezidi's waren en geen moslims, besepte ik toen helemaal niet. Ik dacht alleen aan inbrekers, die misschien onze waardevolle spulletjes zouden willen stelen. De catastrofe die ons wachtte ging mijn voorstellingsvermogen echt te boven.

Onze wereld, zoals die ooit was

Wij woonden toen in Kocho, een dorp van zeventienhonderd inwoners op de vlakte ten zuiden van het Sinjar-gebergte in Noord-Irak. In het voorjaar tooide het landschap zich met alle denkbare kleuren van de regenboog. Rond het dorp bloeiden dan de talloze bomen, bloemen en grasvelden, waar de herders hun geiten hoedden. In de zomer verdroogde en verdorde alles weer door de hitte. Daarom hadden de dorpingen rondom Kocho een paar kanalen aangelegd die onze velden van water voorzagen. Ook onze eigen tuin, omgeven door een hoge muur, moest dagelijks gesproeid worden. Dat was een van mijn taken. 's Ochtends en 's avonds pakte ik de lange slang, draaide de kraan op het terras open en sproeide de planten.

We hadden een prachtige tuin, met moerbei-, amandel- en abrikozenbomen. In hun schaduw verbouwde mijn moeder ook groente: courgettes, prei, aubergines, aardappels, uien, sla en kool. Rondom het terras van ons huis bloeiden verschillende soorten rozen, die vooral 's avonds een bedwelmende geur ver-

spreidden. In de warme maanden waren mijn moeder, mijn jongere broertjes Serhad, Shivan, Keniwar en ik bijna altijd in dit kleine paradijs te vinden. Maar ook mijn vader en mijn oudere broer Delan genoten hier van de rust en de frisse lucht, als ze niet aan het werk waren.

Het huis zelf telde maar één verdieping, met vijf kamers: een keuken, een woonkamer, de slaapkamer van mijn ouders, de slaapkamer van mijn vier broers en de mijne, want als enige dochter in het gezin had ik recht op mijn eigen kleine domein. Toch vond ik het vaak jammer dat ik geen zus had, want ik zou mijn kamer graag met haar hebben gedeeld. Gelukkig mocht ik, zo vaak als ik wilde, vriendinnetjes mee naar huis nemen. Mijn vriendin Evin en mijn nichtje Nura kwamen dikwijls op bezoek. Nura en ik zaten in dezelfde klas. Evin was een paar jaar ouder dan wij en was al van school af. We waren wel jaloers op alle vrijheid die zij had, terwijl wij zelf vaak hele middagen over ons huiswerk gebogen zaten. Met haar rustige, evenwichtige karakter was Evin een soort oudere zus voor ons.

Van mijn broers was ik het meest gesteld op Delan, de oudste. We waren dikwijls samen en hadden ook veel dezelfde interesses. 's Middags gingen we graag voetballen tussen de bomen in de tuin. Mijn grote broer leerde me ook autorijden – stiekem, in de bergen. Want helaas had mijn vader het alleen hem en ons jongere broertje Serhad geleerd. Voor meisjes vond hij autorijden niet nodig. Het was bij ons in het dorp toch al niet gebruikelijk om autorijles te nemen of je rijbewijs te halen.

Oorspronkelijk had ons huis twee verdiepingen moeten krijgen. Zo had mijn vader het ontworpen toen hij het jaren geleden

samen met mijn oom gebouwd had. Maar al gauw raakte het geld op dat hij ervoor opzij had gelegd. Met zijn soldij van de grenswacht en een beetje landbouw had hij ook niet veel financiële ruimte. Bovendien vond mijn vader het belangrijk dat al zijn kinderen naar school gingen. Kortom, het geld ging altijd wel naar iets nuttigers dan die tweede verdieping. En na een tijdje raakten we gewend aan de ijzeren balken en buizen die nog boven het dak uitstaken. Veel huizen in Kocho stonden er zo bij. Dat ijzeren geraamte maakte duidelijk dat er ieder moment een tweede verdieping op het huis zou kunnen komen. En 's zomers, als het te warm was om binnen te slapen, namen we de matrassen mee naar het dak om daar van de frisse nachtlucht te genieten.

Voor al mijn moeder bekeek het allemaal heel praktisch. Op een gegeven moment spande ze maar waslijnen tussen de ijzeren stangen. Daar waren Delan en ik het helemaal mee eens. Vroeger, toen de was nog in de tuin te drogen hing, hadden we nogal eens de wind van voren gekregen als er weer een modderige voetbal tegen een pasgewassen laken terecht was gekomen in plaats van in het doel.

Maar nu lag er al een tijdje een stapel cementzakken op het dak, en er stond een betonmolen, die Delan van zijn loon als bouwvakker had gekocht. De reden? Mijn grote broer had trouwplannen. En dus moest er woonruimte komen voor hem en zijn bruid.

Die bruid moest hij trouwens nog vinden. Op een van onze tochten door de bergen had hij me verteld dat het meisje op wie hij verliefd was hem de bons had moeten geven omdat haar ouders haar al aan een andere man hadden beloofd. Niets aan te

doen. Daarom had Delan nu zijn pijlen gericht op Zevin, een nichtje van ons, die ik erg graag mocht.

‘Ik zal bidden dat haar ouders jou goed genoeg vinden,’ beloofde ik hem plechtig. Huwelijken tussen neven en nichten stonden bij ons hoog aangeschreven, omdat we ervan uitgingen dat familieleden een harmonieuze relatie hadden.

In de dorpen om ons heen woonden vooral Arabische moslims, die zich in alle opzichten van ons onderscheidden – niet alleen wat religie betreft, maar ook op het gebied van andere gewoonten, tradities en gebruiken. Wij spraken Koerdisch, zij Arabisch. En omdat wij als yezidi’s alleen binnen ons eigen geloof trouwden, hadden we ook geen familiebanden met die andere dorpen. Toch waren er vriendschappelijke en vooral ook zakelijke contacten met de moslims. Ik herinner me dat er regelmatig moslimkooplui naar Kocho kwamen met fruit of zoetigheid. Die waren natuurlijk heel welkom bij ons, als kinderen, maar ook de volwassenen waren er blij mee.

Bovendien had iedere jongen in het dorp een islamitische ‘peetoom’, een man die het kindje in zijn armen houdt bij de ceremonie van de besnijdenis. Voor die plechtige gelegenheid komt in de regel het hele dorp samen om toe te kijken. Toen bijvoorbeeld mijn jongste broer Keniwar werd besneden, zat hij op de arm bij een moslimvriend van mijn vader. Daardoor werd deze min of meer Keniwar’s ‘oom’, zijn beschermer. En hoewel er tussen de families geen bloedverwantschap bestond, ging de islamitische peetoom daarmee de verplichting aan om het kind – en later ook de man – te helpen als dat nodig was. Bovendien verstevigde dat ritueel ook de band tussen de yezidische en isla-

mitische families, dus tussen mijn vader en zijn vriend van het andere geloof.

Maar ondanks zulke banden hadden wij als yezidi's toch een uiterst dubieuze reputatie bij de moslims. En dat wisten we. Ze maakten er vaak geen geheim van wat ze van ons dachten. Als ze in ons dorp op bezoek kwamen, wilden ze ons eten niet omdat het 'onrein' zou kunnen zijn. En omdat gastvrijheid bij ons hoog in het vaandel staat, voelden wij dat als een ernstige belediging. Waarom ze zo over ons dachten, is mij als kind heel lang een raadsel gebleven.

Maar volgens de oudere mensen in het dorp was dat altijd zo geweest.

'Onze geschiedenis is er een van vervolging en van leed,' vertelde mijn grootvader me eens. Zoals bij ons gebruikelijk, woonde de vader van mijn vader in het huis naast ons. Hij was een statige oudere heer met een witte snor, altijd traditioneel in het wit gekleed – bij ons een symbool van geestelijke reinheid. 'Iedereen heeft jacht op ons gemaakt: de islamitische Koerden, de gouverneurs van de Perzische sjah, en de Ottomaanse sultans. Tweeënzeventig keer hebben ze ons afgeslacht, ontelbare malen hebben ze onze vrouwen geroofd, ons uit ons vaderland verdreven en ons met geheven zwaard gedwongen ons geloof af te zweren.'

Opa streefde me met zijn grote, ruwe hand over het hoofd, terwijl ik met een behaaglijke huivering zijn griezilverhalen uit het verleden aanhoorde. 'Pas op voor dat soort figuren, meisje,' zei hij, 'want ze noemen ons *Abadat al-Sheitan*: aanbidders van de vorst van de hel.'

Daar schrok ik toch van. 'Waarom dan?'

‘Omdat iemand heel lang geleden die leugen heeft verzonnen,’ antwoordde opa. Hij keek me aan. Er lag een grijs waas over zijn ogen, net zo grijs als zijn haar. Hij leek te peilen of ik al oud genoeg was om zulke dingen te begrijpen.

‘Het is een ingewikkeld verhaal.’ Hij wees naar de *sanjak*, die helemaal boven op zijn kast stond: de uit brons gegoten figuur van een vogel met een nogal dik onderlijf. ‘Weet je wie dat is?’

‘Natuurlijk,’ antwoordde ik meteen. ‘Dat is Melek Taus.’ Voor hoe onnozel hield mijn grootvader me eigenlijk? Ieder kind bij ons kende de pauwenengel.

Opa knikte tevreden. ‘Heel goed,’ bevestigde hij, met een lichte buiging in de richting van de pauw. ‘Zoals je weet, is Melek Taus de hoogste van de zeven engelen van God, de mooiste en volmaaktste van alle lichtgestalten. Maar helaas zien veel moslims hem juist voor het tegendeel aan.’

‘Wát?’ vroeg ik, geschrokken en verbaasd. In mijn omgeving had ik nooit iets anders gehoord dan wat een geweldig, goddelijk wezen onze pauwenengel was. En nu hoorde ik opeens dat er ook mensen waren die het omgekeerde geloofden. Hoe kwamen ze bij dat absurde idee?

‘Het is allemaal een misverstand,’ verklaarde mijn grootvader. ‘Vanwege een gebeurtenis die al heel lang achter ons ligt. Toen, aan het begin der tijden, toen God de aarde en de mensen schiep, beval hij alle engelen om voor Adam te knielen. En wat deden de engelen?’ Hij keek me vorschend aan.

‘Ze gehoorzaamden aan Gods bevel,’ raadde ik.

‘Precies, dat deden ze. Behalve één, Melek Taus. Hij was de enige die niet voor Adam knielde.’

‘Hij weigerde God te gehoorzamen?’ Dat verbaasde me toch.

‘Inderdaad,’ bevestigde mijn opa. ‘Maar daar had hij een goede reden voor. Want het bevel was een test van God. Hij wilde de trouw van zijn engelen op de proef stellen. God wilde weten of ze inderdaad alleen van hem hielden en voor geen ander levend wezen zouden buigen. Begrijp je het nu? Melek Taus knielde niet voor Adam omdat zijn liefde alleen voor God bestemd was.’

‘Dus hij had de test goed doorstaan?’

‘Ja, als enige engel bleef hij zijn Heer trouw. Daarom was God erg over hem te spreken.’

‘Maar, opa!’ viel ik hem ongeduldig in de rede. ‘Wat is dan het probleem?’

‘Het probleem is dat de moslims dat verhaal totaal verkeerd begrijpen!’ zei de oude man opgewonden. ‘Zij denken dat God vertoornd is op Melek Taus. Daarom noemen zij hem de “geval-
len engel” en zien zij in hem de belichaming van alle kwaad.’

Ik sperde mijn ogen open. ‘Ze zien hem dus aan voor de...?’

‘Sst,’ zei mijn opa, en hij legde een vinger tegen zijn lippen. ‘Die naam mag je nooit uitspreken. Dan zou ik je moeten doden.’ Geschrokken keek ik hem aan, zoekend naar een ironische glinstering in zijn ogen, maar zijn gezicht stond hard. Hij maakte geen grapje. ‘Beloof je me dat je dat nooit zult doen?’

‘Nooit, opa!’ beloofde ik hem, en om het te bewijzen kneep ik mijn lippen op elkaar.

Zachtjes begon mijn grootvader te zingen met zijn diepe bas. En ik viel in, met mijn lichte stem. ‘O, mijn Heer, gij zijt de engel, heerser over de wereld; o, mijn Heer, gij zijt de engel, de edel-

moedige koning; gij zijt de engel van de stralende troon; o, mijn Heer, vanaf het begin der tijd was gij altijd de enige.’

Eindelijk glimlachte hij. ‘Melek Taus is goedwillend en barmhartig, Farida,’ zei hij. ‘Vergeet dat niet. Wat anderen ook over hem mogen zeggen, vertrouw ze nooit!’

‘Nooit!’ herhaalde ik, en vastberaden balde ik mijn rechtervuist. Op dat moment begreep ik het hele probleem van ons bestaan. De moslims hielden ons, yezidi’s, voor dienaren van de vorst van de hel! En dat misverstand was de reden waarom ze ons haatten.

De godsdienstige rituelen in ons dorp waren onverbrekkelijk verbonden met de loop van de natuur. Iedere ochtend, voordat het licht werd, klom ik met mijn ouders en mijn broers naar het dak om de eerste stralen van de zon te begroeten. Soms, als het koud was, bleven we binnen en wachtten we op de plek waar de zonnestralen het eerst door het raam vielen. We draaiden ons gezicht ernaartoe en openden onze handen, net als moslims en christenen bij het bidden. Dan vouwden we onze handen en spraken: ‘Amen, amen, amen. Gezegend zij ons geloof. God zal ons geloof helpen overleven.’ Maar yezidi’s zijn geen zoonaanbid- ders. In het gebed richten wij ons altijd tot God zelf. De zon vereren wij enkel, net als de maan en de avond- of morgenster, omdat daar de goddelijke energie doorheen vloeit. Een paar keer per dag, en één keer ’s nachts, eren wij God in het aangezicht van deze hemellichamen.

Licht, vooral het zonlicht, is in onze religie heel belangrijk. Want is niet alles op deze wereld op een of andere manier afhan-

kelijk van de zon? Zouden planten kunnen groeien zonder licht? Zouden wij onze akkers kunnen bewerken, onze gewassen oogsten en onze honger daarmee stillen, zonder licht? Nee! Daarom is de zon ons heilig. Zijn licht is ons richtpunt en onze belangrijkste verbinding met God.

Ook de verschillende jaargetijden zijn bij ons met religieuze feestdagen verbonden. De rituele cyclus in het dorp begon met ons nieuwjaarsfeest, *Sere Sal*, de eerste woensdag in april, of 'rode woensdag'. Die dag versierden wij onze huizen met bloemen en beschilderden we eieren met bonte kleuren, als symbool voor het nieuwe begin van alle leven en voor het ontstaan van de wereld zelf. Als kind moest ik ze altijd zoeken in de tuin. Later boden mijn moeder en de andere vrouwen uit het dorp onze voorouders op de begraafplaats die eieren als feestmaal aan.

Ook vierden we *Chile Havine*, de 'veertig dagen van de zomer', en *Sere Chil Zivistane*, de 'veertig dagen van de winter.' Die twee feesten gingen gepaard met uitvoerige religieuze ceremonies en eindigden met drie dagen vasten.

Maar de belangrijkste gebeurtenis van het jaar was toch de bedevaart naar Lalish. In de herfst, als de grootste hitte van de zomer voorbij was en de temperatuur weer aangenaam mild, maakte het hele dorp zich op voor de reis naar die mystieke plek: een prachtig groen dal, van water voorzien door twee bronnen die wij als heilig beschouwen. Het ligt ongeveer honderdvijftig kilometer ten noordoosten van Kocho, in de bergen tussen Dohuk en Mosul.

Voor mij is Lalish na mijn geboortedorp een soort tweede thuis, in spirituele zin, omdat ik van jongs af aan met mijn ou-

ders meeging op die jaarlijkse reis naar het dal. Als baby baadde ik al in het water van de witte bron. Maar Lalish is niet alleen een aards, maar vooral ook een hemels oord. Als yezidi's geloven wij dat God hier ooit naar de aarde afdaalde. Hier schiep hij de zeven engelen, de zon, de maan en de sterren, alle dieren en planten, de rivieren en de zee.

Alles is dus, heel lang geleden, in Lalish begonnen. Ook de mens werd op deze volmaakte plek geschapen.

‘Wij, de yezidi's, stammen rechtstreeks van Adam af,’ zei mijn vader, die op weg naar het heiligdom graag de oude verhalen vertelde waar ik zo van hield.

Zoals alle mannen uit het dorp had hij zijn blauwe legeruniform, dat hij anders met plezier droeg, bij deze plechtige gelegenheid verruild voor een witte mantel met een witte doek om zijn hoofd, die in Arabische stijl met een zwarte hoofdband op zijn plaats werd gehouden. Ook mijn moeder droeg zo'n witte hoofddoek. Anders dan moslima's hoeven yezidische vrouwen zich niet te bedekken. De andere meisjes en ik reisden daarom blootshoofds en kledde ons ook op deze bedevaart vrij modern. We droegen dezelfde broeken, rokken en blouses als naar school. Alleen letten we erop dat er wel iets wits bij was.

‘Dat is het belangrijkste verschil tussen ons en alle andere volkeren op de wereld,’ legde mijn vader uit. ‘Zij zijn kinderen van Adam én Eva, maar wij zijn *ez xwede dam*, “door God geschapen.”’

Als we bij de vallei aankwamen, beval mijn vader ons ieder jaar onze schoenen uit te trekken en blootsvoets verder te gaan. Niemand mocht de heilige aarde met zijn schoenzolen bezoede-

len. ‘Bedenk dat niemand minder dan sjeik Adi hier ooit heeft gelopen!’ bracht hij ons in herinnering.

Sjeik Adi, een priester die eeuwen geleden in Lalish leefde, werd door ons vereerd als reïncarnatie van de pauwenengel. Zijn graf ligt in het heiligdom dat tegen een van de zacht glooiende hellingen van het dal is gebouwd. Het zandkleurige complex met de spits toelopende torens van de heilige graven is al van verre te zien.

In dit heiligdom vindt elk jaar een bovenaardse samenkomst plaats. Onder leiding van de Pauw komen hier in september de zeven engelen bijeen die de loop der dingen op aarde bepalen. Zij beraadslagen over de gebeurtenissen van het komende jaar en nemen belangrijke besluiten over de toekomst van de mensheid. Vanaf de aardse kant van Lalish proberen wij hen bij hun beraadslagingen te begeleiden en mild te stemmen. Ook onze geestelijke leiders komen jaarlijks daartoe bijeen. Tijdens de naarsbijeenkomst moet Melek Taus zich aan hen openbaren om hun zijn wil bekend te maken.

Dus zochten wij een plekje in de buurt van het heiligdom, eindelijk verlost van onze bagage. De gastenverblijven zijn uitsluitend bestemd voor hoge bezoekers en familieleden van de priesters. Gewone mensen zoals wij slaan in de openlucht hun tentje op. We hadden een groot zeil meegebracht, dat mijn twee oudste broers over vier houten palen spanden. Zo hadden we enige bescherming tegen de zon en de regen. We hadden ook kookgerei, dekens en eten bij ons. Alles vond een plaatsje in de provisorische tent. Een geit, die we als proviand hadden meegebracht, werd vlakbij aan een boom gebonden.

Ik vond het heerlijk in Lalish. Voor ons jongelui betekende die herfstweek vooral vakantie en veel plezier, als een grote kampeertrip met alle vrienden en familie.

Ik bracht de dagen met mijn familie door – steeds volgens hetzelfde patroon. De eerste dag wandelden we naar de Silat-brug, helemaal beneden in het dal. Dat is de overgang tussen het aardse en het bovenaardse deel van Lalish. Drie keer wasten we onze handen met het water onder de brug. Drie keer staken we met fakkels in de hand de brug over en zeiden: ‘De Silat-brug. Aan de ene kant ligt de hel, aan de andere kant het paradijs.’ Daarna liepen we naar het hoogste deel van het dal en zongen religieuze liederen. En zo ging dat drie dagen lang.

Daarna ging alle aandacht naar het graf van sjeik Adi. Zijn sarcofaag en de zuilen eromheen waren versierd met prachtige, bontgekleurde lappen zijde. De vierde dag werden die doeken verzameld en naar de bron van Kaniya Spi gebracht, waar we toekeken hoe ze plechtig werden gewassen.

Het offer van de stier op de vijfde dag was een van de hoogtepunten. Bij de luide salvo's van de gewerschoten die zijn dood aankondigden, renden alle mannen naar het heiligdom. Ook mijn vader en broers wilden niets van het schouwspel missen, maar wij vrouwen hadden er minder mee op. ‘Als ik al dat bloed ruik, word ik al misselijk,’ vertrouwde mijn moeder me toe.

Het meest genoot ik van de avonden in Lalish, als er traditionele dansen werden uitgevoerd. Op muziek van de *gewels*, de heilige zangers die onze religieuze kennis bewaren, stapten twee keer zeven geheel in het wit geklede mannen plechtig rond een symbool van de zon, in het voetspoor van een fakir die een don-

ker dierenvel en een zwarte punthoed droeg, die volgens de overlevering ook door Melek Taus zou zijn gedragen. Ik vond die rituelen heel geheimzinnig en fascinerend, elke avond weer.

Maar vaak kneep ik er ook met mijn vriendinnen Nura en Evin tussenuit om onder dekking van het donker andere vrienden te treffen. Want natuurlijk trokken we liever met onze eigen groepjes op dan met de familie. Zo leerden we soms ook kinderen uit andere dorpen kennen. Dat hadden onze ouders liever niet, uit angst voor verboden relaties tussen jongens en meisjes. Maar in de grote chaos en euforie van de bedevaart konden ze zulke contacten niet helemaal voorkomen.

Uiteindelijk bleven zulke relaties heel onschuldig, want zoals alle meisjes waren ook mijn vriendinnen en ik grootgebracht volgens de strenge erecode van onze cultuur. De maagdelijkheid van een bruid speelt daarin een ongelooflijk belangrijke rol. Vrijen vóór het huwelijk is echt taboe. Dus ging het nooit verder dan wat plagerijtjes of heimelijke blikken met jongens van onze eigen leeftijd.